

U izdanju S. Thompsona, priče sjevernoameričkih Indijanaca grupirane su kao: mitološke priče, mitski događaji, šaljive priče, priče o junacima, putovanja na drugi svijet, ženidbe ljudi sa životinjama, mješovite priče, priče primljene iz Evrope i biblijske priče (Mythological Stories, Mythical Incidents, Trickster Tales, Hero Tales, Journeys to the Other World, Animal Wives and Husbands, Miscellaneous Tales, Tales Borrowed from Europeans, Bible Stories).

Knjiga je popraćena iscrpnim komparativnim bilješkama (str. 271-363) koje obuhvaćaju sve do tada (1966) objavljene indijanske narodne priče. Na kraju neous Tales, Tales Borrowed from Europeans, Bible Stories).

Divna Zečević

MAJA BOŠKOVIC — STULLI, NARODNA PREDAJA O VLADAREVOJ TAJNI. Institut za narodnu umjetnost. Posebna izdanja knj. 1, Zagreb 1967, 346 str.

U uvodu ovoj znanstvenoj monografiji — autorica određuje svoj stav u odnosu na historijsko — geografsku metodu koja je dugo ostala dominantna metoda u monografijama o pojedinim pripovijetkama. S prigovorima o krutosti ove metode o mehanicističkom razmatranju migracija sižea, kojim se zapostavlja društvena i umjetnička komponenta usmenog stvaralaštva — autorica se slaže i prihvaća ih kao opravdanu kritiku većine monografija koje su nastale kao rezultat isključivog primjenjivanja historijsko — geografske metode. Ukazuje na činjenicu da spomenuti prigovori ne pogodaju metodu, nego rezultate, jer metoda sama sobom ne isključuje mogućnost ostalih isto toliko neophodnih pristupa.

U monografiji *Narodna predaja o vladarevoj tajni* — M. Bošković — Stulli koristi se svim prednostima historijsko — geografske metode bez koje je nezamisliv znanstveni pristup odabranom materiji. Tako je historijsko — geografska metoda poslužila kao solidan temelj ovoj monografiji i kao polazna osnova u šira razmatranja.

Knjiga je podijeljena u tri osnovna dijela s ovim poglavljima: Uvod; I) Pregled i sistematika građe (Popis tekstova; Shematski pregled motiva; Srodni motivi u ostalim pričama i predajama); II) Korijeni, razvoj i folklorno — literarna svojstva predaje (Dosadašnja literatura; Analiza važnijih motiva; Kultno — mitska podloga; Folklorno literarne osobine; Pripadnost žanru) III) Prilog: Tekstovi (291 varijanta na temu narodne predaje o vladarevoj tajni) IV) Sažetak (Zusammenfassung).

U nastojanju da otkrije najdublje izvore iz kojih je predaja potekla — autorica ukazuje na vezu s kultovima koji su se odnosili na običaje ubijanja posvećenih vladara. Značajno je da pri tome istraživačka usmjerenost ne pokazuje kolebanja i odstupanja jer pred očima autorice stoji određena folklorno — literarna vrsta a podrobna je ispitivanja vode do konačne potvrde da predaja o vladarevoj tajni nije kult pretočen u slobodnu fabulu.

Čitavom monografijom potvrđuje se stvaralačka, literarna komponenta predaje koja je plod autonomnog usmenog stvaralaštva. Podrobno se razmatra motiv o srcdstvu po mlijeku i njegov odnos prema adekvatnom narodnom običaju, kao i veza između vladareve pogibije u tekstovima (koji su donijeti na kraju monografije) s običajima ubijanja vladara.

U poglavlju o folklorno — literarnim osobinama i pripadnosti žanru — posebna se pažnja obraća varijantama. Broj spomenutih varijanata može bezgranično varirati na prostranstvima od Koreje do Irske, preko Afrike i Južne Amerike. Verijante dokazuju da predaja fosforescira u mraku vremena i može da zasvijetli nepredvidivim mogućnostima toliko puta koliko je puta obasja svijest čovjeka u prolazanju. Autorica promatra predaju kao folklorno literarnu pojavu koja se, što je karakteristično za čitavo usmeno stvaralaštvo, nalazi u neprekidnom kretanju i variranju. U ovom poglavlju autorica razmatra od teksta do teksta osobine stila i njegove umjetničke karakteristike, obraća pažnju na funkciju pripovjedačeve sintakse u stilskom oblikovanju teksta. Pažnja istraživača u poglavlju „Folklorno literarne osobine, Pripadnost žanru” — usmjerena je na „zagonetni skok iz

obreda, kulta i mita u književnost" (M. B. S.). Ovaj skok ostaje podjednako zagonetan i čudesan i nakon ove znanstvene monografije. Skok označava i u slučaju usmenog stvaralaštva onu neobjašnjivu, tamnu, stvaralačku metamorfozu kojom se osjećaji zajednički svim ljudima (ljubav, npr.) transformiraju u svjetlost nepovnljivih umjetničkih ostvarenja. Tako će i u slučaju narodne predaje o vladarevoj tajni prelazak iz kulta i obreda u književnost ostati nerazjašnjen. Ono što je moguće, to je autorica učinila — rasvijetlila je puteve koji vode do neobjašnjive metamorfoze.

U posebno zanimljivom istraživanju razlika između priče i predaje — autorica upozorava na nerazjašnjenju disonancu, nedostatak pravog svršetka u narodnoj predaji, utvrđuje (prema Lüthiju i Röhrichu): „sumornost, intenzitet i unutarnju napetost predaje”.

Analizirajući onu skupinu varijanata koja se, doduše, udaljila od forme predaje (javlja se sretan završetak, ponovno uspostavljanje harmonije, tendencija približavanja bajci) ali ipak neće moći postati pravom bajkom — autorica zaključuje da se i u ovom slučaju osnovni sadržaj „temelji na prodoru nečega neobičnog, disonantnog među ljude, u život — što je pravoj bajci neprilagodljivo” (str. 187).

„Te su uši nešto što unosi disharmoniju u običan život, one *odudaraju od svega svakodnevnoga na mučan način*, pa se stoga vladaru pripisuju i druga svojstva zla čovjeka, zla i opaka gospodara...” (str. 178, D. Z.)

Potrebno je pregledati shematski pregled motiva i popis (str. 67 — 73) vladarevih tajnih obilježja, te uz poznavanje predaje (koju je široki krug čitalaca upoznao iz Vukova teksta *U cara Trojana Kozje uši*) i uz nezaobilazno poznavanje varijanata — nakon autoričine uvjerljive analize razlika između priče i predaje — ostaje samo da se imenuje ova izrazita osobina predaje: „prodor nečeg neobičnog i disonantnog među ljude” (str. 178). Ostaje samo da kažemo da je *element grotesknog* ono što suštinski odvaja predaju od priče jer se u predaji ne uspostavlja, kao u priči, narušena harmonija. Predaja ostavlja disonantno neizmijenjenim. Znak osjećaja životnog nesklada. Ovom prilikom upozoravam samo na pojam grotesknog što ga je dao Wolfgang Kayser u svojoj knjizi: *Das Grotteske, Seine Gestaltung in Malerei und Dichtung* (1957). (Vidi o tome prikaz Zdenka Škreba u časopisu *Umjetnost riječi*, god. I, 1957, br. 4, str. 259—268.)

„Bitno je za strukturu grotesknoga da kategorije našega snalaženja u svijetu gube smisao.” (W. Kayser, UR, str. 267)

Brijač povjerava tajnu zemlji. Izraste trska. Svirala načinjena od trske—progovara. Veoma uvjerljivo M. Bošković — Stulli upozorava u svojoj monografiji na razliku između čudnog u bajci i neobičnog u predaji: „...u legendarnoj priči AaTh 780 svirala načinjena od kosti ubijene osobe pojavljuje se kao nadnaravni izvršilac božje pravde, i u tome je poanta. U pripovijesti o Midi, međutim, vrhunac napetosti očituje se samim čudom svirale koja govori, dakle i opet prodorom neobičnoga u svakodnevni svijet...” (Zusammenfassung, str. 338). (Sličan je slučaj sa životinjskim rogovima u bajci i predaji.)

Na temelju analize koju je provela u svojoj monografiji M. Bošković — Stulli — mogli smo ovom prilikom imenovati ono što je autorica ostavila bezimenim: pojavu grotesknog u narodnom usmenom stvaralaštvu. Koliko je ovaj termin opravdan, mogle bi, pretpostavljam, pokazati i dokazati analize ostalih predaja.

Divna Zečević

DÖMÖTÖR ÁKOS, SARKADI NÉPMESÉK, Erkel Ferenc muzeum, Gyula 1962, 96 str.

Ova knjižica, koja donosi 24 pripovijetke iz Šarkada, malog mjesta mađarske ravnice, dobar je memento za svakog terenskog radnika na polju folklor. Šarkad i okolica pripadaju među područja koja slove u mađarskoj etnografiji kao »siromašna pripovjetkama«. »Siromaštvo« narodne poezije u ovim krajevima, kako ističe Linda Dégh u predgovoru, rezultat je ekonomskih i socijalnih faktora, česte fluktuacije stanovništva i što je tokom posljednjih sto godina mnoštvo seljaka postalo puka sirotinja, napustilo seljački stalež, urbaniziralo se i tako se odvojilo od folklor. Nestajanje još preostalog materijala danas se potencira socijalnim preo-